О. М. НЕПОМНЯЩИЙ
О. А. ДЄГТЯР
О. І. УГОДНІКОВА

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Монографія

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2018

УДК 69.003.12
Н26

Рецензенти: *С. М. Домбровська*, д-р наук з держ. управління, проф., заслужений працівник освіти, начальник Навчально-науково-виробничого центру Національного університету цивільного захисту України (м. Харків)

О. І. Дацій, д-р екон. наук, проф., заслужений працівник освіти, завідуючий кафедри фінансів, банківської та страхової справи Міжрегіональної Академії управління персоналом (м. Київ)

Г. Л. Монастирський, д-р екон. наук, проф. кафедри менеджменту та публічного управління Тернопільського національного економічного університету (м. Тернопіль)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 6 від 27.07.2018)

Непомнящий О. М., Дєгтяр О. А., Угоднікова О. І.

Н26 Концептуальні засади управління потенціалом розвитку підприємств: монографія / О. М. Непомнящий, О. А. Дєгтяр, О. І. Угоднікова. — Київ : ДП "Вид. дім "Персонал", 2018. — 130 с. : іл. Бібліогр. : С. 121–129.

ISBN 978-617-02-0312-0

Визначено концептуальні засади оцінювання та реалізації потенціалу розвитку з урахуванням специфіки стратегічного управління. Обґрунтовано теоретико-методичні положення та практичні аспекти сутності та особливостей формування і реалізації потенціалу розвитку будівельних підприємств. Розглянуто теоретичні засади формування стратегії управління потенціалом розвитку будівельних підприємств. Схарактеризовано систему інформаційно-аналітичного забезпечення оцінювання потенціалу розвитку на будівельних підприємствах.

Для фахівців у галузі оцінки інтелектуальної власності, стратегічного управління, економіки та управління, викладачів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів.

УДК 69.003.12

© О. М. Непомнящий, О. А. Дєгтяр, О. І. Угоднікова, 2018
© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2018
© ДП "Видавничий дім "Персонал", 2018

ISBN 978-617-02-0312-0

ЗМІСТ

Вступ 5

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ 8

1.1. Потенціал розвитку суб'єктів господарської діяльності: визначення та лінія трансформації 8

1.1.1. Ретроспективний аналіз поняття економічного потенціалу в структурі потенціалу розвитку 15

1.1.2. Теоретико-методичні підходи до формування поняття інвестиційного потенціалу 29

1.1.3. Розвиток поняття інтелектуального потенціалу, як елементу потенціалу розвитку 38

1.2. Формування теоретичних засад визначення потенціалу розвитку 45

1.2.1. Характеристика складових потенціалу розвитку підприємств 48

Розділ 2. ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ: ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ 56

2.1. Стратегія управління потенціалом розвитку з урахуванням стадій життєвого циклу будівельного підприємства 56

2.2. Автоматизація процесів формування стратегії управління потенціалом розвитку 59

2.3. Підходи до управління потенціалом розвитку 66

Розділ 3. ОЦІНКА ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ 80
3.1. Визначення потенційних можливостей будівельного підприємства до реалізації будівельного проекту 80
3.2. Моніторинг реалізації потенціалу розвитку будівельних підприємств 101
3.3. Модель інформаційно-аналітичного забезпечення управління потенціалом розвитку будівельних підприємств 103
3.4. Оцінка ефективності реалізації потенціалу розвитку на підприємствах будівельної галузі 111
Література 121

ВСТУП

Умови функціонування сучасного будівельного ринку ставлять перед підприємствами нові вимоги щодо організації виробничого процесу, ведення бізнесу та забезпечення сталого розвитку. Хвилеподібні тенденції основних фінансово-економічних показників будівельних підприємств свідчать про відсутність комплексних підходів до забезпечення ефективного використання наявних та прихованих ресурсів. Швидка зміна кон'юнктури ринку впливає на швидкість трансформацій, що відбуваються у будівельному секторі.

Проте вітчизняні суб'єкти господарської діяльності не завжди мають змогу оперативно реагувати на ці зміни, що пов'язано з необхідністю зростання ефективності формування та використання капіталу будівельних підприємств, технічним та технологічним переоснащенням, залученням додаткових інвестицій та внутрішніх резервів для завершення об'єктів незавершеного будівництва, реалізації нових будівельних та інфраструктурних проектів, створення програм підготовки кадрів та застосуванням сучасних управлінських підходів.

Однією з актуальних проблем будівельного ринку є визначення потенційних можливостей підрядних організацій до виконання своїх договірних зобов'язань перед замовником будівельного проекту.

Отже, мета дослідження — визначити шляхи побудови ефективної стратегії управління потенціалом розвитку будівельного підприємства та розробити механізми забезпечення гарантій для замовників щодо можливостей підприємства до виконання будівельного проекту.

У практиці європейських бізнес-структур однією з важливих категорій забезпечення ефективного функціонування бізнесу є потенціал розвитку. Це поняття поєднує категорії "потенціал" — можливостей, які підприємство може використати для забезпечення фінансово-економічної стабільності, та

“розвиток” — застосування можливостей щодо досягнення стратегічних цілей на якісно новому рівні функціонування. Ефективні підходи до оцінювання та реалізації потенціалу розвитку на будівельних підприємствах, користуючись міжнародним досвідом та враховуючи специфіку роботи вітчизняного будівельного ринку, формують сучасний інструментарій для протидії негативним явищам на будівельних підприємствах.

Концептуальні положення щодо оцінювання потенціалу підприємств, забезпечення їх розвитку, представлені в дослідженнях Р. Акоффа [5], І. Ансоффа [4], В. Бабаєва [20], А. Беркута [26], І. Должанського [63], П. Друкера [11], Л. Канторовича [81], Н. Краснокутської [27], Н. Риффа [28], А. Самоукіна [52], М. Фрідмена [25] та ін.

Аналіз спеціалізованих фахових джерел дає підстави зробити висновок, що залишаються невирішеними деякі питання розроблення інформаційно-аналітичного забезпечення оцінювання потенціалу розвитку на будівельних підприємствах, беручи до уваги сучасні економічні умови розвитку України. Отже, актуальність теми та важливість практичної реалізації напрямів формування і забезпечення оцінювання потенціалу розвитку будівельних підприємств зумовили вибір та обґрунтування мети дослідження.

Оцінювання потенціалу розвитку сприятиме забезпеченню стратегічних цілей підприємства шляхом визначення “вузьких місць”, що перешкоджають його подальшому зростанню.

На сьогодні в Україні відсутні єдині методики оцінювання потенціалу розвитку з урахуванням специфіки будівельної галузі, що свідчить про необхідність їх розроблення та використання для досягнення стратегічних цілей розвитку будівельних підприємств та аналізу потенційних можливостей щодо реалізації будівельного проекту.

У монографії розглянуто напрями визначення потенціалу розвитку будівельних підприємств, запропоновано шляхи формування та реалізації його оцінки, виявлено відповідні особливості, розроблено підходи щодо визначення потенцій-

них можливостей — наявних та прихованих ресурсів будівельного підприємства, для реалізації будівельного проекту на якісному рівні у поставлені строки та в рамках запланованого кошторису. Підходи щодо оцінювання потенціалу будівельних підприємств можуть визначити можливості підприємства для мінімізації ризиків замовників у процесі оформлення та реалізації договірних відносин, а також забезпечити подальший розвиток власне будівельного підприємства.

Розділ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Потенціал розвитку суб'єктів господарської діяльності: визначення та лінія трансформації

Господарюючі суб'єкти на сучасному етапі розвитку світової економічної системи функціонують в умовах динамічних змін і трансформацій. Зростає роль змін внутрішніх та зовнішніх факторів на розвиток підприємств. Така тенденція вимагає від суб'єктів господарювання оперативності прийняття управлінських рішень, що відповідатимуть не лише наявним змінам, а й враховуватимуть прогнозні можливості їх настання та величину наслідків.

У другій половині XX століття загальносвітовою тенденцією стало прискорення розвитку систем прогнозування. Унаслідок цього потужні корпорації Сполучених Штатів та Японії, відомі європейські підприємства збільшили витрати на підвищення ефективності системи прогнозування та планування. Використання цих методик допомогло визначити орієнтовні фінансово-економічні показники роботи на перспективу та оптимізувати їх на початковому етапі виробництва [1].

Із переходом на ринкові умови господарювання відбулося збільшення витрат на розроблення систем планування і прогнозування в рамках розвитку національної економіки. У 2000 році Верховною Радою України було затверджено Закон "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України" (зі змінами та доповненнями у 2014 р.) [2]. Цей Закон визначив пріоритети стратегічного вектора розвитку підприємств країни та національної

економіки загалом, визначивши провідну роль планування в ринкових умовах господарювання.

Орієнтація на стратегічний розвиток вимагає від суб'єкта господарювання кардинально нового підходу до прийняття управлінських рішень. Будь-яке рішення відносно діяльності підприємства повинно орієнтуватися на кінцеву стратегічну мету, яка поставлена перед ним, та опиратися на аналіз релевантної інформації, що надходить із внутрішнього та зовнішнього середовища, робити висновки щодо можливості її використання, ефективно будувати систему планування та контролювати відповідність фактичних показників запланованим, оперативно реагувати на зміни ринкового середовища. Визначення стратегії управління потенціалом розвитку підприємства ґрунтується на оцінці його виробничих потужностей та наявних чи прихованих можливостей до їх раціонального використання.

У сучасних умовах подолання наслідків світової економічної кризи, яка істотно вплинула на роботу будівельної галузі України, призвівши до зниження обсягів готової продукції та погіршення фінансово-економічних показників діяльності, актуальним є питання оцінювання потенціалу розвитку будівельних підприємств. Сучасна економічна ситуація України характеризується кризовими явищами. Аналіз тенденцій розвитку будівельної галузі країни у 2000–2017 роках свідчить про нестабільність їх розвитку. Порівняно з докризовим 2007 та 2012 роками основні фінансово-економічні показники діяльності будівельних підприємств значно погіршилися. Проте спостерігаються тенденції до виходу з кризи низки підприємств та галузей економіки, пожвавлюється ділова активність. У результаті дослідження виявлено тенденції, з якими стикаються підприємства будівельної галузі в сучасних економічних умовах, щодо скорочення обсягів інвестування й інвестиційної привабливості, підвищення збитковості будівельних підприємств, зниження обсягів виконаних будівельних робіт, слабке використання на практиці досягнень науково-технічного прогресу, відсутність прозорого ринку, корупція, нечесна конку-

ренція та ін. Тенденції ж до пожвавлення ділової активності підтверджують актуальність пошуку шляхів визначення та максимізації використання можливостей підприємствами для забезпечення їх розвитку.

Ці диспропорції вказують на необхідність оцінити потенціал розвитку, на основі якого формується стратегія управління потенціалом розвитку підприємств будівельної галузі.

Питання визначення потенціалу та аналіз методик його реалізації у сучасній економічній науці є актуальним і розглядалося в працях багатьох науковців. Автори схиляються до різних підходів визначення, класифікації та структуризації потенціалу підприємства.

Так, за трактуванням А. Г. Кайгородова та В. І. Хомякова, потенціал підприємства (або інших інституціональних одиниць) — це здатність генерувати потоки коштів, необхідних для формування адекватних обсягів інвестицій, фондів оплати праці та податкових платежів, достатніх для досягнення стратегічних цілей. Фактичний потенціал суб'єкта господарювання в умовах вітчизняної економіки характеризується, з одного боку, втраченими можливостями, а з іншого — резервами зростання. Основною стратегічною метою суб'єкта господарювання є досягнення цільового потенціалу [3].

І. Ансофф характеризує категорію потенціалу як сукупність можливостей, наявних у підприємства, за умови максимально ефективного використання ресурсів, у тому числі резервних. Результатом раціонального використання потенціалу підприємства є досягнення довгострокових цілей, поставлених перед економічною системою [4].

Незважаючи на різноманітність трактування поняття потенціалу та потенціалу розвитку, усі науковці наголошують, що вони мають комплексний характер. Орієнтація потенціалу розвитку на стратегічний вектор підприємства виступає однією з ключових вимог, що пред'являється до побудови методики оцінювання та реалізації потенціалу.

Р. Акофф також зазначав, що категорія потенціалу розвитку підприємства є комплексною. На підтвердження своєї теорії